

Intellektuaalomandiõigused ja ettevõtte tulemuslikkus ELis

Ettevõtte tasandi analüüsiaruanne, veebruar 2021

Kommenteeritud kokkuvõte

Kommenteeritud kokkuvõte

Üks intellektuaalomandiga seotud õigusrikkumiste Euroopa vaatluskeskuse, mis on osa Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ametist (EUIPO), ülesannetest on esitada tõenduspõhiseid andmeid, mis kajastavad intellektuaalomandi mõju ja rolli Euroopa Liidu (EL) majanduses ning üldsuse arusaama sellest. Eesmärgi saavutamiseks käivitab vaatluskeskus sotsiaal-majanduslike uuringute programmi.

Samamoodi on majandusuuringute tegemine tähtsal kohal Euroopa Patendiameti (EPO) 2023. aasta strateegilises kavas, et rahuldada sidusrühmade kasvavat vajadust Euroopa patendisüsteemi ja selle arengu mõju parema tundmise järele.

2013. aastal avaldasid need ametid ühisuuringu, milles hinnati mitmesuguseid intellektuaalomandiõigusi intensiivselt kasutavate tööstusharude kogupanust nii ELi majandusse tervikuna kui ka üksikute ELi liikmesriikide majandusse. Uuringut uuendati 2016. aastal ja uuesti 2019. aastal. 2019. aasta peamiste järelduste hulgas oli, et tööstusharud, mis kasutavad intellektuaalomandiõigust keskmisest rohkem, andsid 29% ELi tööhõivest ja 45% SKPst, kusjuures need osakaalud on alates eelmisest, 2016. aasta uuringust, suurenenud.

See aruanne on jätku-uuring, milles süvenetakse intellektuaalomandiõiguste rolli, analüüsides 127 000 Euroopa ettevõttest koosnevat suurt esindavat valimit, et võrrelda intellektuaalomandiõigusi omavate ettevõtete majandustulemusi nende ettevõtete tulemustega, mis neid õigusi ei oma. 2015. aastal avaldas EUIPO (tollane Siseturu Ühtlustamise Amet) sarnase uuringu, mis näitas, et intellektuaalomandiõigusi omavad äriühingud teenivad töötaja kohta rohkem tulu ja maksavad suuremat palka kui ettevõtjad, mis neid õigusi ei oma. See EPO/EUIPO ühisuuring on 2015. aasta EUIPO uuringu ajakohastatud versioon, mis sisaldab täiustatud andmeid ja metoodikat. Erinevalt varasemast uuringust, mis põhines 12 liikmesriigi andmetel, hõlmab see uus uuring kõigi 27 liikmesriigi ja Ühendkuningriigi ettevõtete andmeid.¹

Uuringus käsitletud intellektuaalomandiõigused on **patendid, kaubamärgid ja disainilahendused** (või nende kolme kombinatsioonid). Autoriõigust, sordikaitset ja geograafilisi tähiseid, mida käsitleti valdkondlikes uuringutes, nende eripära tõttu selles uuringus ei käsitleta.² Teisalt hõlmab uuring nii Euroopa kui ka riiklike intellektuaalomandiõigusi, mis annab andmetele olulise lisandväärtuse, pakkudes täielikku ülevaadet iga ettevõtte intellektuaalomandiõiguste (nii Euroopa kui ka riiklike õiguste) portfelist.

Andmed iga ettevõtte intellektuaalomandiõiguste portfelli kohta viidi vastavusse äriandmebaasis ORBIS sisalduva teabega. See andmebaas sisaldab miljonite Euroopa äriühingute finants- ja muud teavet, mis on kogutud äriühingute poolt ELi liikmesriikide äriregistritele esitatud dokumentidest ja raamatupidamisaruannetest. Uuringus kasutatakse finants- ja muud teavet patentide, kaubamärkide ja/või disainilahenduste ametlike omanikena registreeritud ettevõtete kohta. Mõned suuremasse kontserni kuuluvad äriühingud ei pruugi olla intellektuaalomandi õiguste ametlikud omanikud (ametlik omandiõigus võib kuuluda nende peakorteritele), kuid nad võivad intellektuaalomandiõigusi oma äritegevuses siiski kasutada.

¹ Ühendkuningriik lahkus EList 31. jaanuaril 2020. Selles uuringus käsitletud ajavahemik on 2007–2019, mil Ühendkuningriik oli liikmesriik, mistõttu on kaasatud ka andmed Ühendkuningriigi äriühingute kohta.

² Autoriõigus ei ole alati registreeritud ja üksikud äriühingud ei ole registreerinud geograafilisi tähiseid, mistõttu puuduvad andmed nende intellektuaalomandiõiguste omandi kohta äriühingu tasandil. Sordikaitse kohta viiakse EUIPOs läbi eraldi uurimisprojekt.

Ettevõtte majandustulemusi saab mõõta mitmel viisil. Andmete piiratuse ja vajaduse tõttu võrrelda sarnaseid ettevõtteid (kõrvaldades ettevõtte suuruse mõju statistikatulemustele) valiti **ettevõtte tulemuslikkuse põhinäitajaks tulu töötaja kohta**.

Andmekogum koostati jälgides, et valim esindaks ELi ettevõtete üldkogumit. See võimaldab intellektuaalomandiõiguseid omavate äriühingute tulemuste võrdlemist äriühingutega, mis neid õigusi ei oma, kontrollides samal ajal asjakohaseid tegureid, nagu riik, sektor või ettevõtte suurus. Meile teadaolevalt on selle andmestiku ulatus oluliselt suurem kui mis tahes muul praegu olemasoleval sama liiki andmeallikal, mis tagab piisavalt suure valimi usaldusväärsete ja esindavate järelduste tegemiseks.

Uuringus ei esitata poliitikasoovitusi, sest see ei ole uuringu eesmärk. Selle asemel esitatakse tõendeid, mida saavad kasutada poliitikakujundajad, ning parandatakse Euroopa kodanike, eriti väikese ja keskmise suurusega ettevõtete, teadlikkust intellektuaalomandi kohta.

Metoodika

Andmeid analüüsiti kahel meetodil.

Esmalt koguti **kirjeldavad statistilised andmed**, et illustreerida intellektuaalomandiõiguste omanike ja mitteomanike erinevusi majandusnäitajate seisukohast. Erinevusi analüüsiti statistilise olulisuse aspektist. Selle analüüsi tulemused esitatakse 4. peatükis.

5. peatükis esitatakse andmete **ökonomeetrilise analüüsi** tulemuste ülevaade. Analüüsiga uuritakse põhjalikult ettevõtete intellektuaalomandiõiguste omamise ja majandustulemuste seost. Kuigi olemasolevate andmete alusel ei saa tõestada ranget põhjuslikku seost, saab ökonomeetrilise analüüsiga kontrollida mitut lisategurit, mis mõjutavad majandustulemusi, ning n-ö eraldada intellektuaalomandi omamise ja ettevõtte tulemuslikkuse seose. Analüüsi tulemused väljendavad selgelt, et intellektuaalomandiõiguste omamise ja majandustulemuste vahel on üksikettevõtte tasandil süstemaatiline positiivne seos.

Peamised järeldused

Tabelis E1 on kokku võetud valimi peamised finants- ja ettevõtlusnäitajad viimaste aastate kohta.

Tabel E1: valitud muutujate keskmised väärtused intellektuaalomandiõiguste omamise kaupa, 2015–2018

		Töötajate arv	Tulu töötaja kohta (tuhat eurot aastas)	Palk töötaja kohta (tuhat eurot aastas)
Intellektuaalomandiõiguste omanikud		5,1	148,6	29,8
Intellektuaalomandiõiguste omanikud	Kõik intellektuaalomandiõigused	13,5	178,6	35,6
	% erinevus võrreldes mitteomanikega	163,8%	20,2%	19,3%
	Patendiomanikud	28,7	202,4	45,5
	% erinevus võrreldes mitteomanikega	460,1%	36,3%	52,6%
	Kaubamärgiomanikud	13,5	179,6	35,0
	% erinevus võrreldes mitteomanikega	164,3%	20,9%	17,4%
	Disainilahenduste omanikud	29,1	196,3	38,7
	% erinevus võrreldes mitteomanikega	467,9%	32,2%	29,7%

Märkus. Arvude aluseks on 127 199 ettevõtja kohta kättesaadavad vaatlusandmed. Kõik erinevused on statistiliselt olulised 1% tasemel. Rühm „kõik intellektuaalomandiõiguste omanikud“ on määratletud kui ettevõtteid, millele kuulus vähemalt üks patent, kaubamärk või disainilahendus või nende mis tahes kombinatsioon. Rühmad „patendiomanikud“, „kaubamärgiomanikud“ ja „disainilahenduste omanikud“ on määratletud kui ettevõtteid, mis omasid nendest konkreetsetest intellektuaalomandiõigustest vähemalt ühte. Et paljude ettevõtete puhul esines kolme intellektuaalomandiõiguse kombinatsioon, võivad eri intellektuaalomandiõiguste omanikud kattuda.

Tabelist E1 nähtub, et intellektuaalomandiõigusi omavad ettevõtteid on töötajate arvult pigem suuremad (keskmiselt 13,5 töötajat) kui ettevõtteid, mis neid õigusi ei oma (keskmiselt 5,1 töötajat). Seetõttu esitatakse majandusnäitajad (tulud, kasum ja palgad) töötaja kohta.

Intellektuaalomandiõigusi omavate ettevõtete tulu töötaja kohta on seega keskmiselt 20% suurem kui ettevõtetel, millel neid õigusi ei ole. Üksikute intellektuaalomandiõiguste järgi on neid omavates ettevõtetes keskmine tulu töötaja kohta patentide korral 36%, kaubamärkide korral 21% ja disainilahenduste korral 32% suurem kui ettevõtetes, kus neid ei omata.

Tabelist E1 selgub ka, et ettevõtetes, mis omavad intellektuaalomandiõigusi, on **palk** keskmiselt 19% suurem kui ettevõtetes, millel neid õigusi ei ole. Kõige tugevam mõju on seotud patentide omamisega (53%), millele järgnevad disainilahendused (30%) ja kaubamärgid (17%). Nii töötaja kohta teenitud tulu kui ka makstud palkade puhul on kaubamärgid ja disainilahendused intellektuaalomandiõigused, mis annavad ettevõtetele ja nende töötajatele keskmiselt kõige suurema kasu. See on kooskõlas ka valdkondliku intellektuaalomandiõiguste sisenduringu (EPO/EUIPO, 2019) tulemustega, milles uuriti intellektuaalomandiõigusmahukate tööstusharude panust ELi majandusse sisemajanduse koguprodukti, tööhõive, palkade ja rahvusvahelise kaubanduse seisukohast. Selles uuringus leiti, et patendimahukate tööstusharude puhul on täheldatav ka suurim palgaerinevus.

Tabelist E2 nähtub, et intellektuaalomandiõiguste seisukohast kõige olulisemad sektorid on info- ja sidetehnoloogia (18% intellektuaalomandiõiguste omanikke), millele järgneb tootmine (14) ja muude teenuste pakkumine (14%). Kutsealaseid teenuseid pakuvad ettevõtted („kutsealane, teaduslik ja tehniline tegevus“) on samuti suhteliselt sageli intellektuaalomandiõiguste omanikud (13% sellistest ettevõtetest omab intellektuaalomandiõigusi).

Arvestades, et enamik valimisse kuuluvaid äriühinguid on VKEd (nagu Euroopa äriühingute hulgas levinud), on intellektuaalomandiõiguste omanike üldine jaotus riikide vahel sarnane VKEde tulemustega. Kõige tõenäolisemalt on intellektuaalomandiõiguste omanikud Malta, Portugali, Küprose, Saksamaa, Austria, Hispaania, Prantsusmaa, Poola ja Ühendkuningriigi ettevõtted. Nendes riikides omab üle 10% VKEdest vähemalt ühte kolmest intellektuaalomandiõigusest.

Tabel E2: 10 peamist intellektuaalomandiõiguste omanike NACE'i kategooriat³

NACE'i jagu	Intellektuaalomandiõigusi omab (%)
J: Info- ja side	17,67
C: Tootmine	14,42
S: Muud teenindavad tegevused	14,4
M: Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	12,97
N: Haldus- ja abitegevused	10,66
E: Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	9,6
G: Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	8,95
D: Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	5,9
L: Kinnisvaraalane tegevus	5,75
I: Majutus ja toitlustus	5,51

Märkus. Tabelis on esitatud intellektuaalomandiõiguste omanike osakaal iga NACE'i jagu esindavate äriühingute üldkogumis. Näidatakse ainult NACE'i jagusid, milles on 100 või enam valimisse kuuluvat äriühingut.

5. peatükis esitatud ökonomeetriline analüüs võimaldab eraldada intellektuaalomandiõiguste omamise mõju muudest teguritest, nagu ettevõtte suurus või riigid ja sektorid, kus äriühing tegutseb. Allpool tabelis E3 kokku võetud tulemus kinnitab intellektuaalomandiõiguste omamise ja majandustulemuste positiivset seost, näidates, et intellektuaalomandiõiguste omajad teenivad töötaja kohta 55% rohkem tulu kui need, millel vastavaid õigusi ei ole. Seda võib pidada uuringu üheks keskseks tulemuseks.

³ 1970. aastal kasutusele võetud NACE (Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne) on Euroopa Komisjoni kasutatav majandusharude klassifitseerimise süsteem. Selle tänaseks õiguslikuks aluseks on Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. detsembril 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1893/2006, millega kehtestatakse majanduse tegevusalade statistiline klassifikaator NACE Revision 2.

Lisaks näitab analüüs, et see seos on eriti ilmne väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate (VKEd) puhul.⁴ Intellektuaalomandiõigustega VKEd saavad töötaja kohta peaaegu 68% suuremat tulu kui VKEd, millel intellektuaalomandiõigusi ei ole. Kuigi enamik VKEsid Euroopas ei oma intellektuaalomandiõigusi, on neid õigusi omavate VKEde tulu töötaja kohta palju suurem. Suurettevõtete puhul on intellektuaalomandiõiguste omajate tulu töötaja kohta 18% suurem kui mitteomajate tulu. Analüüs näitab, et kuus Euroopa suurettevõtet kümnest omavad intellektuaalomandiõigusi, kuid seos suurema tuluga töötaja kohta ei ole nii ilmne kui VKEde puhul.

Tabel E3: ökonomeetrilise analüüsi peamised tulemused

	Intellektuaalomandiõiguste omajate ja mitteomajate tulu erinevus töötaja kohta
Suurettevõtted	+18%
VKEd	+68%
Kokku	+55%

Märkus. 120 983 ettevõtte vaatlusandmete alusel. Erinevused on statistiliselt olulised 99% usaldatavustasemel.

5. peatükis esitatud ökonomeetriline analüüs näitab ka, et ettevõtte tulemuslikkuse kasv sõltub intellektuaalomandiõiguste liigist ja kombinatsioonist. Suurim tulude kasv töötaja kohta on seotud kombineeritud kaubamärkide ja disainilahenduste omanikega ning kombineeritud patentide, kaubamärkide ja disainilahenduste omanikega, kusjuures tulemuslikkuse kasv on vastavalt 63% ja 60%. Ainult patentide omanikel on 43% suurem tulu töötaja kohta, ainult kaubamärkide omanikel 56%, ainult disainilahenduse omanikel 31%, patentide ja kaubamärkide omanikel 58% ning patentide ja disainilahenduste omanikel 39%.

Arutelu ja järeldused

Uuringus esitatud analüüs kinnitab, et eri liiki intellektuaalomandiõiguste omamise ja ettevõtete tulemuslikkuse vahel on tugev positiivne seos, mida mõõdeti tuluga töötaja kohta ja keskmise makstud palga järgi. See järeldus on kooskõlas varasema 2015. aasta uuringuga, samuti valdkondliku intellektuaalomandiõiguste sisenduuringuga ja 2019. aasta kiire kasvuga ettevõtete uuringuga, milles leiti positiivne seos ettevõtte intellektuaalomandiõiguste alase tegevuse ja järgnevatel aastatel suure kasvu saavutamise tõenäosuse vahel (EPO/EUPO, 2019).

Nagu kõiki statistilisi analüüse, tuleb ka neid tulemusi tõlgendada ettevaatlikult. Tulemused ei ole lõplik tõestus, et julgustades ettevõtteid kasutama rohkem intellektuaalomandiõigusi, oleks nende paremad tulemused tagatud. Uuring näitab intellektuaalomandiõigusi omavate ettevõtete ja nende tulemuslikkuse positiivset seost (mõõdetuna tuluga töötaja kohta). Intellektuaalomandiõiguste omamise ja ettevõtete tulemuslikkuse vahelist seost võib põhjustada mitu erinevat mehhanismi. Olemas olevaid andmeid arvesse võttes ei saa neid analüüsis eraldada.

Intellektuaalomandiõiguste omamise ja majandustulemuste positiivne seos on eriti tugev VKEde puhul. Samal ajal omab vähem kui 9% valimisse kaasatud VKEdest ühte uuringus hõlmatud kolmest

⁴ Komisjoni 6. mai 2003. aasta soovitus 2003/361/EÜ (mikro-, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate määratluse kohta) lisa artikli 2 kohaselt on VKE ettevõtja, millel on vähem kui 250 töötajat ja mille aastakäive ei ületa 50 miljonit eurot ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 43 miljonit eurot.

intellektuaalomandiõigusest. Madala kasutuselevõtu põhjuseid uuritakse EUIPO Euroopa VKEde uuringus (EUIPO, 2019). See uuring (ja selle varasem versioon 2016. aastast) näitas, et VKEde takistuste hulka kuuluvad teadmiste puudumine intellektuaalomandiõiguste kohta, nägemus, et registreerimismenetlused on keerukad ja kulukad ning õiguste jõustamisega kaasnevad suured kulud, mis on eriti koormavad just VKEde jaoks (EUIPO, 2017). Arvestades seda ning VKEde tähtsust Euroopa majanduses, astuvad Euroopa Patendiamet ja ELi intellektuaalomandiõiguste ametid Euroopa Patendiameti 2023. aasta strateegilise kava, ELi intellektuaalomandiõiguste 2025. aasta strateegilise kava ja Euroopa Komisjoni 2020. aasta alguses sõnastatud VKEde strateegia (EÜ, 2020) raames samme nende probleemide lahendamiseks, et Euroopa VKEd saaksid oma uuendustest ja intellektuaalomandist täiel määral kasu.